

Personálna kontinuita politickej elity v Košiciach po Viedenskej arbitráži*

Veronika Szeghy-Gayer

Abstract

SZEGHY-GAYER, Veronika: Personnel Continuity of the Political Elite in Košice Following the Vienna Arbitration.

The Vienna Arbitration and coup d'état in 1938 resulted in changes in the make-up of the local political elite in towns ceded to Hungary. This study aims to answer the following questions that have scarcely been discussed so far:

- What role was played by the local Hungarian elite who were active in the minority policies during the existence of Czechoslovakia after the political changes of 1938?
- Who was granted a membership in the Municipal Committee of Košice and on what grounds?
- What was the diplomatic history of the new political elite of the municipality?

The author convincingly points to a significant personnel continuity between the political elite of Košice before and after 1938. Municipal management included public figures from Košice who had participated in local policy making for decades, even after the Vienna Arbitration. She thus revises a myth present in contemporary public discussion and historiography of a strong position of so called „anyás“ people in the arbitration territory. These were the clerks and civil servants who had arrived in Košice from Hungary in order to work in the state administration.

After the first Vienna Arbitration, the Municipal Committee of Košice, was comprised of the people who had socialized at the time of dualism. The majority of them had begun their political careers in the opposition during the time of the Czechoslovak Republic. A considerable part of the educated members had had at least ten years of experience in local politics and were also known to the Hungarian government due to their positions or memberships in Hungarian political parties.

From 1938 to 1945, the Municipal Committee was re-arranged to include exclusively Hungarians which did not reflect the diversity of political life during the inter-war period. Outside of the committee, there remained local representatives of left-wing movements with a quite large electoral support and Slovak positions were taken by politicians loyal to the Hungarian state.

Keywords: Košice, political elites, Vienna Arbitration, Municipal Committee

V predkladanej štúdií skúmam personálne zloženie politickej elity v Košiciach po Viedenskej arbitráži. Pod pojmom politická elita rozumiem členov municipálneho výboru,¹ ktorí boli vymenovaní vtedajším ministrom vnútra Maďarského kráľovstva podľa politickej spoľahlivosti. Hľadám odpoveď predovšetkým na otázku, aké zmeny nastali v rámci politickej elity mesta v dôsledku štátneho prevratu v roku 1938? Kto a na základe čoho získal členstvo v municipálnom výbore mesta Košíc a akou politickou minulosťou disponoval? Akú úlohu zohrala miestna maďarská elita, aktívna v rokoch 1918 – 1938 v menšinovej politike, po politickej premene v roku 1938? Do akej miery môžeme hovoriť o novej reštrukturalizácii košickej elity v rámci vedenia mesta a do akej miery o vyplnení pozícií v mestskom zastupiteľstve osobami z Maďarska?

* Túto prácu podporila Agentúra na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0644 *Kontinuity a diskontinuity politických a spoločenských elít na Slovensku v 19. a 20. storočí*.

1 V rokoch 1870 – 1918 Košice boli municipálne mesto, teda mesto s municipálnym právom (törvényhatósági jogú város). Na čele mesta stál hlavný župan, ktorý bol predstaviteľom vládnej výkonnej moci, zástupcom vlády. Samosprávu tvoril municipálny výbor pozostávajúci z 50 % virilistov a 50 % iných volených zástupcov obyvateľstva. Po Viedenskej arbitráži, keď mesto pričlenili k Maďarsku, Košice boli znovu povýšené na municipálne mesto. Po nemeckej vojenskej okupácii Maďarska členovia municipálneho výboru zostali na svojich miestach až do príchodu sovietskej armády do Košíc 19. januára 1945.

Skúmanie spoločenských dejín Košíc po Viedenskej arbitráži je málo spracovanou témou, ako na to nedávno poukázali viacerí historici.² Okrem propagandistických publikácií z obdobia druhej svetovej vojny a doteraz publikovanej memoárovej literatúry sa košickým udalostiam uvedených rokov venoval okrajovo len Michal Potemra vo svojich bibliografiách a v práci skúmajúcej každodenný život Slovákov.³ Slovenská marxistická historiografia vyprodukovala k tejto téme tiež niekoľko zväzkov kníh, prevažne k tematike košických šípových krízov, ale tieto výskumy, prihliadnuc k dobovej ideológii, kládli prvoradý zreteľ na „zločiny maďarského fašizmu“.⁴ Zo skúmaného obdobia je do istej miery spracovaná iba problematika holokaustu v Košiciach.⁵ A to aj napriek tomu, že Viedenská arbitráž a otázka revízie slovensko-maďarských hraníc patria k frekventovaným témam maďarskej a slovenskej historickej vedy. Deficity historiografie k tejto časti dejín Košíc sú determinované viacerými príčinami. Na jednej strane v slovenských prácach je to obdobie často vnímané ako kratšie „interregnum“, ktoré ako keby nebolo súčasťou minulosti mesta.⁶ Problém je najmä v tom, že monografie a učebnice o dejinách Slovenska v prevažnej väčšine vychádzajú z národno-teritoriálneho princípu, teda sa venujú iba dejinám Slovákov a po roku 1918 dejinám slovenského štátu alebo územia,⁷ v dôsledku čoho minulosť tzv. arbitrážneho územia a v rámci toho dejiny Košíc ostávajú ignorovanou problematikou.

Na druhej strane je potrebné brať do úvahy, že diskriminačné opatrenia proti maďarskej menšine na Slovensku po roku 1945 (deportácie, reslovakizácia, presídlenie Maďarov do Čiech, slovensko-maďarská výmena obyvateľstva) boli prijaté čiastočne pod vplyvom udalostí a vývoja po prvej Viedenskej arbitráži.⁸ V dôsledku toho sa Košice v druhej polovici 20. storočia stali slovenským mestom, kde je príbeh „maďarských Košíc“ z časti súčasťou nevyrozprávannej minulosti.⁹

2 VERES, Tímea. Košice v období rokov 1938 – 1945 – stav výskumu dejín mesta. In ŠUTAJ, Štefan (ed.). *Košice a dejiny – Dejiny Košíc*. Košice : UPJŠ FF, 2011, s. 148-152; SIMON, Attila. *Magyar idők a Felvidéken 1938 – 1945. Az első bécsi döntés és következményei*. Budapest : Jaffa Kiadó, 2014; SÁPOSOVÁ, Zlatica – ĎURKOVSKÁ, Mária. Možnosti výskumu osobnosti biskupa Madarásza s ohľadom na jeho pôsobenie v Košiciach. In ŠUTAJ, Štefan (ed.). *Ludia a dejiny – Historická biografia a jej miesto v historiografii*. Košice : UPJŠ FF, 2016, s. 106-119, tu s. 107.

3 POTE MRA, Michal (ed.). *Politický a hospodársky život v Košiciach v rokoch 1938 – 1945, Tematická bibliografia. I*. Košice : Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 1986; POTE MRA, Michal (ed.). *Politický a hospodársky život v Košiciach v rokoch 1938 – 1945, Tematická bibliografia. II*. Košice : Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 1986; POTE MRA, Michal (ed.). *Kultúrny život v Košiciach v rokoch 1938 – 1945: tematická bibliografia 1*. Košice : Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 1985; POTE MRA, Michal (ed.). *Kultúrny život v Košiciach v rokoch 1938 – 1945: tematická bibliografia 2*. Košice : Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 1985; POTE MRA, Michal (ed.). *Kultúrny život v Košiciach v rokoch 1938 – 1945: tematická bibliografia 3*. Košice : Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 1985, s. 367-802; POTE MRA, Michal (ed.). *Kultúrny život Slovákov na južnom Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Bibliografia článkov z novín a časopisov na južnom Slovensku v rokoch 1938 – 1945*. Košice : Štátna vedecká knižnica, 1993.

4 OLEXA, Ladislav – VIPLER, Vladimír. *V tieni šípových krízov*. Košice : Krajský dom osvet, 1959; VIETOR, Martin. *Dejiny okupácie južného Slovenska*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1968.

5 ŠALAMON, Pavol – JUROVÁ, Anna (eds.). *Košice a deportácie Židov v roku 1944*. Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, Oddelenie židovskej kultúry Slovenského národného múzea, 1994; GELLÉRT, Ádám. Csatári László és az 1944-es kassai deportálások. In *Betekintő*, 2014, roč. 8, č. 3, s. 1-29.

6 Pozri napríklad FERKO, Tibor. *Divadelné letopisy mesta Cassa, Caschau, Kassa, Košice v súvislostiach dejín 1557 – 1945*. Košice : Equilibria, 2013, s. 767-793.

7 Najnovšie pozri: PEKÁR, Martin. *Dejiny Slovenska 1918 – 1945. Vysokoškolská učebnica*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach Filozofická fakulta, 2015, s. 9.

8 Ako na to poukazuje aj neznámy autor predslvu monografie Loránta Tilkovszkého: „[...] dôsledky okupačného režimu našli svoj odraz aj vo formách riešenia maďarskej otázky po oslobodení.“ In TILKOVSKÝ, Loránt. *Južné Slovensko v rokoch 1938 – 1945*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971, s. 5.

9 SIMON 2014, s. 10-11.

Príklad multietnických Košíc je ale zaujímavý z viacerých hľadísk. Košice boli na konci 19. a v prvej polovici 20. storočia symbolom (česko)slovensko-maďarského súperenia o dnešné územie Slovenska, keďže dobové sčítania ľudu potvrdzovali raz maďarskú, inokedy slovenskú, resp. československú väčšinu,¹⁰ preto sa vo verejnej pamäti oboch národov vytvoril obraz etnicky homogénnych Košíc.¹¹ Odhliadnuc od sociologickej analýzy košického židovstva od Évy Kovács¹² či prípadovej štúdie Rastislava Kiseľa o činnosti Slovenskej ľudovej strany v Košiciach,¹³ len veľmi málo publikácií skúma miestnu elitu, alebo čo i len jej určitú skupinu, najmä keď ide o obdobie rokov 1867 až 1945.¹⁴ Ďalej archontologická práca, resp. prozopografická štúdia o Košiciach bola vydaná len pre obdobie raného novoveku.¹⁵

V nižšie uvedenej analýze som vychádzala z personálneho zloženia mestského zastupiteľstva z januára 1939 (spolu 71 osôb).¹⁶ Okrem toho sa výskum zamerával aj na tie osoby, ktoré v novembri 1942 (desať osôb)¹⁷ a v roku 1943 (štyri osoby)¹⁸ obsadili uvoľnené miesta v municipálnom výbore. Neobsahuje však mená nových členov vymenovaných neskôr a ani náhradných členov. K tomu je ale potrebné dodať, že László Tost¹⁹ na poste hlavného predstaviteľa mesta zotrval menej ako rok a na jeho miesto bol v júni 1939 vymenovaný Sándor Pohl (jedna osoba),²⁰ bývalý starosta z Újpestu, ktorý si svoju pozíciu udržal až do prevzatia moci Ferencom

10 SZEGHY-GAYER, Veronika. A szlovák-magyar-zsidó-cseh Kassa a 20. század első felében. In *Korall*, 2017, roč. 18, č. 3, s. 99-121.

11 O rozdiel v ponímaní Košíc v pamäti dvoch národných spoločenstiev pozri: FICERI, Ondrej. *Košice v slovenskej historiografii*. Košice : Dejepisný spolok v Košiciach, 2016, s. 22.

12 KOVÁCS, Éva. *Felemás asszimiláció. A kassai zsidóság a két világháború között (1918 – 1938)*. Somorja – Dunaszerdahely : Fórum Kisebbségkutatató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, 2004.

13 KISEL, Rastislav. Pohľad na činnosť Slovenskej ľudovej strany v Košiciach a okolí v kontexte komunálnych volieb v roku 1923. In *Historica Carpatica*, 2012, roč. 41-42, s. 63-114.

14 HENSCHERL, Frank. „Das Fluidum der Stadt...“ *Urbane Lebenswelten in Kassa/Košice/Kaschau zwischen Sprachenvielfalt und Magyarisierung 1867 – 1918*. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 2017. Práca sa venuje mestským elitám, mešťanostom, komunálnej politike a elitným spolkom v Košiciach v období dualizmu. O rokoch 1938 – 1945 pozri: POTE MRA, Michal – KIRST, Jozef (eds.). *Mestská správa v Košiciach v rokoch 1848 – 1945: tematická bibliografia*. I. Košice : Štátna vedecká knižnica, 1984, s. 258-275; O období po roku 1944 pozri: ŠUTAJ, Štefan. Košice na konci druhej svetovej vojny – politické a spoločenské centrum Československa. In HAJDUOVÁ, Mária – BARTOŠ, Martin (eds.). *Košice v súradniciach európskych dejín*. Košice : Mesto Košice, Archív mesta Košice, 2014, s. 358-395.

15 NÉMETH, István H. *Kassa város archontológiája. Bírák, belső és külső tanács. 1500 – 1700*. Budapest : Szentpétery Imre Történettudományi Alapítvány, 2006; NÉMETH, István H. A hatalom dinamikája. A kassai városvezető elit általános jellemzői (16 – 17. század). In NÉMETH, István H. – SZÍVÓS, Erika – TÓTH, Árpád (eds.). *A város és társadalma. Bácskai Vera tiszteletére*. Budapest : Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület, 2011, s. 311-322.

16 Archív mesta Košice (ďalej AMK), fond (ďalej f.) Košice – Mesto s municipiálnym zriadením 1939 – 1945, inv. č. 4. Kassa sz. kir. város törvényhatósági bizottságának 1939. évi május hó 4. napján tartott rendes gyűlésében tárgyalt ügyekről.

17 AMK, f. Košice – Mesto s municipiálnym zriadením 1939 – 1945, inv. č. 29. Kassa sz. kir. város törvényhatósági bizottságának 1942. évi november hó 18-án tartott rendkívüli ülésében tárgyalt ügyekről.

18 POTE MRA – KIRST 1984, s. 263.

19 Priezvisko nájdeme v dobovej tlači aj vo forme Toszt. Avšak v archívnych dokumentoch, ktoré som použila sa László Tost podpisoval ako Tost.

20 AMK, f. Košice – Mesto s municipiálnym zriadením 1939 – 1945, inv. č. 7. Kassa sz. kir. város törvényhatósági bizottságának – Dr. Pohl Sándor polgármester székfoglalója alkalmából – 1939. évi június 17. napján tartott ünnepi üléséről készült jegyzőkönyv.

Szálásim, košickým rodákom, vodcom Strany šípových krížov. Napriek tomu, že analyzovaná vzorka nebude úplná,²¹ usúdila som, že týchto 86 členov zastupiteľstva poskytne dobrý pohľad na to, ktoré skupiny lokálnych politických elít sa po roku 1938 integrovali do vznikajúceho maďarského štátneho zriadenia. Pri identifikácii skúmaných osobností som vychádzala zväčša z vlastných archívnych výskumov, v menšej miere z dobovej tlače, z maďarských adresárov úradníkov (tiszti címtárak) alebo biografických lexikónov vzťahujúcich sa na Košice.²²

Vo svojom príspevku by som chcela poukázať na skutočnosť, že medzi politickou elitou Košíc pred rokom 1938 a po ňom existovala značná personálna kontinuita a že politické vedenie mesta pozostávalo aj po Viedenskej arbitráži z košických osobností pôsobiacich v miestnej politike už niekoľko desaťročí. Ide o dôležité zistenie z toho dôvodu, že v dobovej verejnej diskusii, ako aj v historických analýzach je prítomnosť tzv. skupiny „anyásov“ na arbitrážnom území veľmi silná. Dobovým pejoratívnym pomenovaním „anyás“ označovali najmä tých úradníkov a štátnych zamestnancov, ktorí prišli do Košíc z materskej krajiny (anyaország), teda z Maďarska po prvej Viedenskej arbitráži s cieľom pracovať v maďarskej štátnej sfére.²³

Pred začatím komárňanských rokovaní bola aj v Košiciach 7. októbra 1938 vytvorená Maďarská národná rada. Tá po vyhlásení výsledkov Viedenskej arbitráže vymenovala za mešťanostu Lászlóa Tosta, ktorý bol už od roku 1932 členom mestského zastupiteľstva a od marca 1933 zastával ako kresťansko-socialistický politik funkciu námestníka starostu. Bol to práve Tost, kto 5. novembra 1938 prebral od československého vládneho komisára Jozefa Bučeka²⁴ verejnú správu mesta. Pár dní neskôr, 11. novembra predpoludním, sa uskutočnil slávnostný vstup maďarských jednotiek a regenta Miklósa Horthyho do Košíc. Hneď nato bola zavedená vojenská správa, ktorá zostala v platnosti až do 22. decembra 1938. Ustanovujúce slávnostné zasadanie municipálneho výboru sa uskutočnilo 28. januára 1939. Všetci členovia výboru sa ráno o ôsmej hodine zúčastnili v Dóme sv. Alžbety slávnostného Veni Sancte a po umiestnení vencov pred pamätnú tabuľu Františka II. Rákócziho sa v prítomnosti maďarskej vlády a zástupcov župy premiestnili do historickej radnice mesta.²⁵

Na území pričlenenom k Maďarsku sa mohli stať maďarským štátnymi úradníkmi alebo verejnými zamestnancami len tí, ktorým počas tzv. overovacej previerky dokázali nespochybn-

21 T. j. analýza neobsahuje náhradných členov alebo členov, ktorí boli vymenovaní po roku 1943. Podľa mojich výpočtov ide o približne 15 až 20 chýbajúcich osôb, ktoré nie sú uvedené ani v monografii Michala Potemru a Jozefa Kirsta POTE MRA – KIRST 1984, s. 263.

22 MIHÓKOVÁ, Mária. *Slovník košických osobností 1848 – 1918*. Košice : Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 1995; KOLIVOŠKO Štefan et al. *Slovník židovských osobností Košíc a okolia*. Košice : Verejná knižnica Jána Bocatia, 2001; BLAŠKOVÁ, Eleonóra – GAŠPAR, Ján – MIHÓKOVÁ, Mária. *Lexikón Košičanov : 1848 – 1938. 1. diel, A – I*. Košice : Equilibria, s.r.o., 2014; MADARÁSZ, Elemér (ed.). *Magyar politikai és közigazgatási compass: 1919 – 1939*. Budapest : Magyar Politikai és Közigazgatási Compass (1919 – 1939) Kiadóvállalat, 1940.

23 Štefan Šutaj ešte ktomu dodáva, že skupina tzv. anyásov „[...] dostala majetok po vysídlených Čechoch a Slovákoch, prišli plniť nariadenia Budapešti a uskutočňovali násilné pomadžarčovanie.“ ŠUTA J 2011, s. 390.

24 O ňom pozri: BYSTRICKÝ, Valerián – SEGEŠ, Dušan. Posledné dni slovenských Košíc. In *Vojenská história*, 2007, roč. 11, č. 4, s. 118.

25 Ünnepi közgyűlésen tért vissza Kassa városa a magyar élettérbe. In *Felvidéki Magyar Hírlap*, 29. januára 1939, s. 3-4.

niteľnú vernosť a lojalnosť k maďarskému národu, ako aj ich politickú spoľahlivosť. Počas previerok sa kládol prvoradý dôraz na národnú príslušnosť a pri osobách nemaďarskej národnosti na lojalitu dotyčného k maďarskému národu.²⁶ V prípade členov košického municipálneho výboru sa miera „maďarskej národnej vernosti“ posudzovala na základe ich aktivít počas existencie Československa. Rozhodujúcim bolo, či preverovaná osoba bola členom niektorej opozičnej maďarskej politickej strany v Československu, spolupracujúcej s maďarskými vládnymi kruhmi. V roku 1940 vydaný *Maďarský administratívny kompas (Magyar közigazgatási compass)*, ktorý obsahoval stručné životopisy najdôležitejších osobností vtedajšieho maďarského politického a úradníckeho života, bol v tomto ohľade kľúčovým dokumentom. O osobách uvedených v tomto lexikóne možno predpokladať, že ich lojalita k maďarskému národu spred roku 1938 sa v dostatočnej miere preukázala.²⁷ Pri členstve v maďarských politických stranách sa zvýšený dôraz kládol na aktívnu účasť v maďarských menšinových spolkoch. Skúmalo sa, či konkrétna osoba nechala zapísať svoje deti do maďarských škôl, alebo či utrpela počas trvania Československa akúkoľvek, či už skutočnú alebo domnelú ujmu. Uplatnením týchto kritérií sa už vopred avizovalo, že politická paleta košického mestského zastupiteľstva sa oproti stavu spred roku 1938 zúži. K tomu všetkému je, samozrejme, potrebné dodať, že kým voľby v prvej Československej republike boli všeobecné a tajné, v Maďarsku boli sčasti verejné a sčasti tajné. Maďarský volebný zákon z roku 1938 zaviedol tajné hlasovanie, vzdelanostný a majetkový cenzus sa stal prísnejší a ženy mohli voliť iba od 30 rokov. Ďalšou charakteristikou maďarského volebného systému bola neustála zmena volebného zákona v záujme vytlačenia extrémistických strán. Počet ľudí s volebným právom od roku 1922 neustále klesal. Na dôvažok sa na územiach pripojených k Maďarsku, a teda i v Košiciach, májové parlamentné voľby roku 1939 neuskutočnili.²⁸ To vyvolalo veľké sklamanie u obyvateľov Košíc, ktorí si za uplynulých 20 rokov zvykli na všeobecné a tajné hlasovacie právo.

Pri porovnaní politických kariér mnou skúmaných 86 osobností sa črtajú štyri väčšie skupiny: členovia bývalých menšinových strán a ich predpokladaní sympatizanti z radov inteligencie, bývalí československí štátni a mestskí zamestnanci, „anyási“ a nakoniec slovenskí členovia.²⁹ Okrem týchto sú ďalší jedenásti členovia výboru, ku ktorým sa mi nepodarilo nájsť informácie či už k ich politickej stránickej príslušnosti, alebo iné kariérne záznamy.

Municipálny výbor Košíc v rokoch 1939 – 1945 z viacerých hľadísk nereprezentoval obyvateľstvo mesta, ktorého počet v dôsledku štátneho prevratu podľa sčítania obyvateľstva

---

26 CSILLÉR, Edit. A nemzethűség jelentése a felvidéki és kárpátaljai igazolási eljárások során. In *Magyar Kisebbség*, 2014, roč. 19, č. 1, s. 8.

27 MADARÁSZ 1940.

28 A választás és a Felvidék. In *Felvidéki Magyar Hírlap*, 4. mája 1939, s. 1.

29 Podľa Jozefa KIRSTA a Michala POTEMRU, sedem členov výboru boli „Slováci“ a zároveň členovia Slovenskej kresťanskej ľudovej strany. Autori však uvádzajú len dve konkrétne mená: József Téglási a Jozef Fischeľ. Okrem Téglásiho a Fischeľa som v analýze zaradila ku Slovákom ešte Jánosa ONDERUVA a Andrása PULIKA. Slovenský kaplán a jeden z organizátorov slovenského kultúrneho života v Košiciach v týchto rokoch, Anton HARČAR, ich totiž spomína ako členov Slovenského katolíckeho kruhu. HARČAR, Anton. *Žil som v Košiciach*. Bratislava : Lúč, 2003. s. 114, 124.

z decembra 1938 klesol z takmer 80-tisíc na 58-tisíc.³⁰ Politické zastúpenie Slovákov pokleslo na minimum. V Košiciach sa podľa maďarského sčítania ľudu v roku 1941 k tejto národnosti hlásilo vyše 4 000 osôb.³¹ Jeden zo siedmich členov výboru, ktorí podľa Jozefa Kirsta a Michala Potemru mohli byť považovaní za Slovákov, bol Jozef Fischof, predstaviteľ Slovenskej kresťanskej ľudovej strany, ktorá sa začala formovať v januári 1939.³² Ku koncu roka zostal v Košiciach údajne už len jeden slovenský poslanec (József Téglási), ktorý ale na zasadaniach nevystúpil ani raz.³³

Podobnou radikálnou zmenou bolo aj to, že oproti medzivojnovému obdobiu sa zo zastupiteľstva municipálneho výboru úplne vytratili sociálnodemokratickí a komunistickí politici. Teda okrem toho, že municipálny výbor sa z národnostného hľadiska pretvoril na výhradne maďarský, neodzrkadľoval ani jednotlivé aktívne politické zoskupenia Košíc z ideologickej stránky. Kým počas československej éry mali robotnícke strany medzi košickými voličmi v priemere tretinovú podporu, ba čo viac, v komunálnych voľbách v roku 1932 odovzdali Československej komunistickej strane najviac hlasov,³⁴ za členov nového municipálneho výboru nevymenovali ani jedného poslanca z radov košických komunistov či sociálnych demokratov. Tento fakt možno pripísať jednak maďarskému vnútropolitickému systému, ako i silnému pravicovému posunu Imrédyho vlády. Na túto skutočnosť upozornil v roku 1939 počas januárového zasadnutia Sociálnodemokratickej strany košický maďarský sociálny demokrat Géza Borovszky: „Nás v novembri 1938 oslobodili, ale keď bude na území Felvidéku v platnosti volebné právo z *anyaország*, tak ja, ktorý som mohol byť počas Československa zástupcom robotníctva v parlamente, možno prídem o právo voliť [...]. Z 56 vymenovaných je 54 pánov, jeden je cigán a jeden pseudorobotník.”³⁵ Cigán, ktorého Borovszky spomína, bol primáš Lajos Bikár. Toho v júni 1920 údajne „bez dôvodu“ prepustili z Telegrafného stavebného úradu v Košiciach, kde pracoval ako robotník.³⁶ V roku 1932 bol ako „cigánsky priemyselník“ členom Maďarskej národnej strany, neskôr vstúpil do radov Zjednotenej maďarskej strany.³⁷ Pod označením „pseudorobotník“

30 V historiografii zatiaľ nie je k dispozícii presný údaj o počte českých a slovenských utečencoch z Košíc, ani o nových maďarských úradníkoch, ktorí prišli do Košíc po roku 1938. Podľa Martina Pekára ide o zhruba 40-tisíc evakuovaných osôb. PEKÁR, Martin. Evakuácia významných úradov a inštitúcií z Košíc do Prešova v roku 1938. In REGINÁČOVÁ, Nikola – BOJKOVÁ, Alžbeta (eds.). *Historické medzníky vo vývoji Košíc*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach Filozofická fakulta, 2013, s. 77; Podľa výpočtov starostu Lászlóa Tosta približne 25 000 ľudí opustilo Košice po štátnom prevrate v roku 1938. Pozri: Nemzeti zarándokhellyé kell kifejleszteni Rákóczi városát. Tost László polgármester előadása a budapesti Baross Szövetségben. In *Felvidéki Magyar Hírlap*, 14. januára 1939, s. 5.

31 1941. évi népszámlálás demográfiai adatok községenként /Országghatáron kívüli terület/ Kézirat. Budapest : Központi Statisztikai Hivatal, 1990, s. 230-231.

32 POTE MRA – KIRST 1984, s. 265.

33 Tamže, s. 265.

34 SZEGHY-GAYER, Veronika. *Felvidékből Szlovenszók. Magyar értelmiségi útkeresések Eperjesen és Kassán a két világháború között*. Pozsony : Kalligram Kiadó, 2016, s. 113.

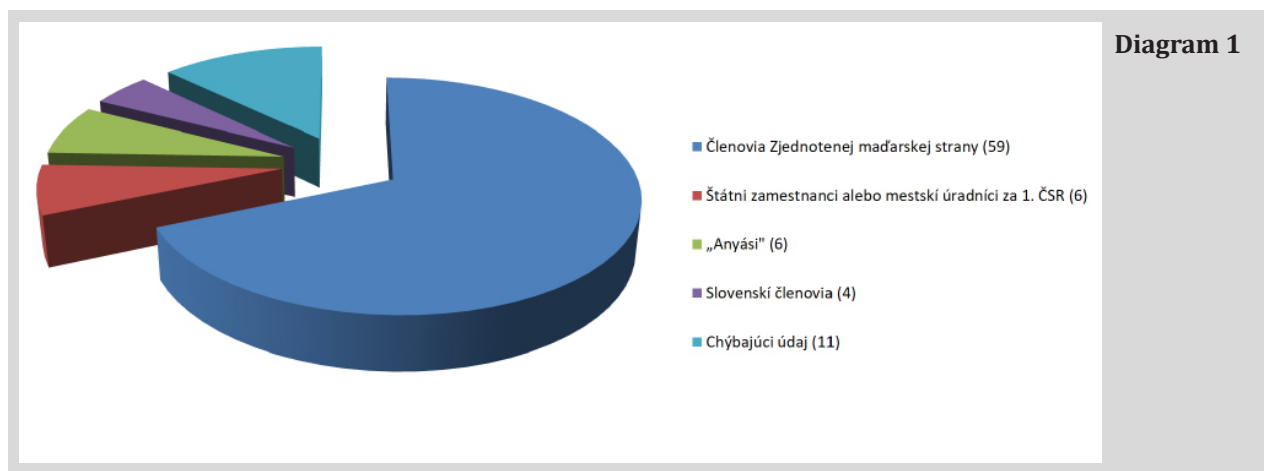
35 Elszakadtságunk idején mi nem tagadtuk meg szocialista voltunkat, de magyarságunkat sem. In *Népszava*, 31. januára 1939, s. 11-12.

36 AMK, f. Policajný kapitanát mesta Košice (1830) 1861 – 1922, krabica (ďalej k.) 219, inv. č. 9692/920. Bikár Lajos panasza a Telegrafichény stavebný úrad v Košiciach ellen 324 Kč. iránt.

37 Blanár Béla, Hercz Ignác és Greguss Gyula a magyar nemzeti párt listájának élén. In *Prágai Magyar Hírlap*, 5.

mal Borovszky nepochybne na mysli drevospracujúceho robotníka Fedora Györgya, ktorý bol v medzivojnovom období ústrednou postavou miestneho kresťansko-socialistického hnutia a „zástupcom kresťanského robotníctva“.³⁸

Rovnako zásadnou zmenou bolo, že počet izraelitov sa v municipálnom výbore zredukoval na dvoch. Židovskú stranu a ostatné strany zastupujúce hospodárske a priemyselné záujmy košického židovstva zrušili a v zastupiteľskom výbore nemohli viesť politickú debatu. Spomedzi politikov so židovským vierovyznaním boli po Viedenskej arbitráži za členov výboru vymenovaní len niekdajší zakladatelia Maďarskej národnej strany, Béla Halmi a Ármin Wirkmann. Keď 15. marca 1940 Zjednotená maďarská strana vyhlásila svoje zlúčenie s Maďarskou stranou života (vtedajšou vládnu stranou), ani jeden z nich sa k novej strane nepridal. Ich členstvo v municipálnom výbore skončilo na základe zákonného článku 19 z roku 1940³⁹ a oficiálne boli vyradení z činnosti výboru v júni 1942.⁴⁰

Vyššie uvedený diagram prezrádza, že väčšina členov výboru, spolu 55 osôb (64 %), patrila ku košickým členom Zjednotenej maďarskej strany vytvorenej v júni 1936 z Krajinskej kresťansko-socialistickej strany a Maďarskej národnej strany. K týmto som priradila ďalšie štyri osoby z kruhov inteligencie a podnikateľov, ktorí mali blízko k maďarským stranám. Vychádzala som pritom z toho, v akých politických kruhoch sa dané osoby pohybovali, v akých spolkoch vykazovali členstvo a či sa zúčastňovali organizovaných akcií politických strán.

Z bývalých členov menšinovej elity je v prípade 47 osobností známa ich politická kariéra pred rokom 1936: 36 boli členmi Krajinskej kresťansko-socialistickej strany a jedenásti

apríla 1932, s. 3; A magyar egység nevében minden társadalmi osztály méltó képviselőt kapott az egyesült párt listáján. In *Prágai Magyar Hírlap*, 29. apríla 1937, s. 3.

38 Megalakult az egyesült párt kelet-szlovákiai és kárpátaljai munkásszakosztálya. In *Prágai Magyar Hírlap*, 23. februára 1938, s. 4.

39 1941. évi XIX. törvénycikk a törvényhatósági bizottsági és a községképviselőtestületi tagsági jogról, továbbá a gyakorlati közigazgatási vizsgára vonatkozó átmeneti szabályokról. Dostupné na internete: <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=8172> [16. 4. 2018]

40 AMK, f. Košice – Mesto s municipiálnym zriadením 1939 – 1945, inv. č. 26., Kivonat Kassa sz.kir.város törvényhatóságig bizottságának 1942.évi június hó 17-én tartott rendes ülésében készült jegyzőkönyvől, č. spisu 17681/66/1942.kgy.szám.

členmi Maďarskej národnej strany. Táto skupina politikov predstavovala kontinuitu s obdobím pred rokom 1938, keďže 13 z nich boli počas trvania Československej republiky zastúpení v mestskom zastupiteľstve (deväť kresťanských socialistov, štyria členovia Maďarskej národnej strany). Najdlhšie, spolu vyše 29 rokov (v rokoch 1915 – 1918 a 1925 – 1945), sedel vo vedení mesta farár Barnabás Tost, zástupca miestneho kresťanského socializmu, ktorý už v roku 1915 bol ako biskupský tajomník členom municipálneho výboru.⁴¹ Po Viedenskej arbitráži sa stal poslancom hornej snemovne maďarského parlamentu.⁴² Rovnako dlhú 29-ročnú politickú kariéru mali aj právnik Miklós Pajor a staviteľ Gyula Wirth (obaja v rokoch 1923 – 1945).

Ak sa posunieme ďalej do minulosti, tak spomedzi skúmaných osobností až ôsmi mali skúsenosť s členstvom municipálneho výboru pred rokom 1918 (Lajos Barcs, Béla Buchner, Lajos Czigler, Béla Halmi, Barnabás Tost, Károly Vukovich, Arisztid Aranyossy a Tivadar Münster). V medzivojnovom období sa štyria z nich stali maďarskými straníkmi.

Tab. 1 Členovia municipálneho výboru Košíc v rokoch 1939 – 1944, ktorí predstavujú kontinuitu v mestskej politike.

	Meno	Člen municipálneho výboru 1867 – 1918	Člen mestského zastupiteľstva 1918 – 1938	Strana
1.	Aranyossy Arisztid	+	-	?
2.	Barcs Lajos	+	-	?
3.	Bauernébl Szilárd, ml.	jeho príbuzný	-	?
4.	Buchner Béla	+	1937 – 1938	KKS
5.	Czigler Lajos	+	-	-
6.	Bucher Béla	+	1937 – 1938	KKS
7.	Gönczy Gábor	-	1923 – 1927, 1937 – 1938	MNS
8.	Halmi Béla	+	1927 – 1937	MNS
9.	Münster Tivadar, ml.	+ /aj jeho príbuzný/	1937 – 1938	MNS
10.	Oelschläger Ferenc	jeho príbuzný	-	KKS
11.	Pajor Miklós	-	1920 – 1927, 1932 – 1938	KKS
12.	Pausz Béla	-	1932 – 1938	KKS
13.	Radványi Géza	-	1937 – 1938	KKS
14.	Resatkó Endre	-	1937 – 1938	KKS
15.	Szarmány Károly	jeho príbuzný	-	KKS
16.	Sziklay Ferenc	jeho príbuzný	-	KKS
17.	Tost Barnabás	+	1920 – 1938	KKS
18.	Tost László	jeho príbuzný	1932 – 1938	KKS
19.	Ványai István	-	1927 – 1938	KKS
20.	Vukovich Károly	+	-	-
21.	Wirth Gyula	jeho príbuzný	1923 – 1938	KKS
22.	Wirkmann Ármin	-	1927 – 1932	MNS

Vysvetlivky: Bol členom +
 Nebol členom -
 KKS – *Krajinská kresťansko-socialistická strana*
 MNS – *Maďarská národná strana*

41 Kassa sz.kir.város törvényhatósági bizottságának tagjai az 1915. évben. In *Város Közlöny, Kassa Szab. Kir. Város Hivatalos Lapja*, 15. januára 1915, s. 1.

42 Kassa sz.kir.város törvényhatósági bizottságának tagjai az 1915. évben. In *Város Közlöny, Kassa Szab. Kir. Város Hivatalos Lapja*, 15. januára 1915, s. 1. O ňom ako aktérovi cirkevného života v Košiciach: ZUBKO, Peter. Košický farár Barnabás Tost (1918 – 1938). In ŠUTAĽ, Štefan (ed.). *Ludia a dejiny – Historická biografie a jej miesto v historiografii*. Košice : UPJŠ FF, 2016, s. 93-105.

Popri Tivadarovi Münsterovi, ktorého otec zastával v rokoch 1872 až 1906 pozíciu košického mešťanostu, tu nájdeme ďalších šesť osôb, ktorých rodinní príslušníci zastávali pred rokom 1918 vo vedení mesta nejakú politickú funkciu. Szilárd Baurnébl mladší bol z spomedzi 86 osôb jediný, ktorý mohol o sebe prehlásiť, že nie len on sám, ale aj jeho otec a starý otec nosili mestskú hodnosť v období, keď boli Košice súčasťou Uhorska i Maďarska. Szilárd Bauernébl mladší sa zároveň stal členom Hornej snemovne maďarského parlamentu po roku 1938.⁴³

Do samostatnej kategórie radím ďalších šesť členov municipálneho výboru, ktorí predtým neboli členmi maďarských strán, ba dokonca v ére Československa pracovali v mestskej administratíve alebo štátnej správe, a napriek tomu dokázali po roku 1938 preukázať svoju „národnú vernosť“ k maďarskému štátu. Patril medzi nich Károly Vukovich, ktorý pôsobil v službách mesta už od roku 1906. V otázke oddanosti bol Vukovich spoľahlivý zrejme preto, že jeho brat István zastával v tej istej dobe členskú pozíciu v Maďarskej národnej strane.⁴⁴ Lajos Valkay bol mestským poslancom od roku 1913 a svoje miesto si ponechal aj po štátoprávných zmenách v roku 1918, ba dokonca v roku 1937 ho vymenovali za administratívneho komisára mesta. Jeho meno sa napriek tomu dostalo do Maďarského administratívneho kompasu, v ktorom nasledovne vysvetľujú jeho postoj k vtedajšiemu zloženiu prísahy Československu: „*V zotrvaní na svojich pozíciách počas českej vlády, videl [Valkay] spôsob ako slúžiť maďarstvu.*“⁴⁵

Vilmos Koch sa stal členom municipálneho výboru na konci roka 1942. V roku 1937 odišiel do dôchodku, predtým učil na vyššom stupni maďarského oddelenia vyššej priemyselnej školy.⁴⁶ István Rédeky pracoval pre Košice od roku 1914. Po vzniku Československej republiky bol v roku 1923 vymenovaný za hlavného mestského prokurátora. Neskôr to Rédeky v maďarských politických kruhoch odôvodňoval tak, že „[...] maďarský človek nesmie dobrovoľne prenechať novej moci ani piadť zeme, ale že má v záujme ochrany Maďarstva vytrvať do konca, ja som svoje miesto neopustil, ale spolu s väčšinou mojich spolupracovníkov som si ho udržal tak, aby som ubránil maďarské záujmy.“⁴⁷ Svoju maďarskú národnú vernosť obhajoval aj tým, že v júni 1937 bol zo zamestnania prepustený práve kvôli tomu, že 28. októbra 1936 nevyvesil na svoj dom československú štátnu vlajku a neurobil to ani po vyzvaní políciou.⁴⁸ Po tomto incidente sa stal členom Zjednotenej maďarskej strany, čo mu potom poslúžilo ako dostatočný dôkaz jeho politickej spoľahlivosti.⁴⁹

Poslednú skupinu tvorí šesť osôb, ktoré sa do Košíc prisťahovali po Viedenskej arbitráži z predarbitrážneho územia Maďarska. Okrem už vyššie spomenutého starostu Sándora Pohla

43 Az 1939. június hó 10-ére összehívott országgyűlés felsőháza tagjainak név- és lakjegyzéke. Budapest : Atheneum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, (1943), s. 22.

44 A szlovenszkói országos hivatal betiltottaa magyar nemzeti párt ifjúsági szervezkedését. In *Prágai Magyar Hírlap*, 21. júl 1933, s. 1.

45 MADARÁSZ 1940, s. 726.

46 Koch Vilmos tanár nyugalomba vonult. In *Prágai Magyar Hírlap*, 5. februára 1937, s. 5.

47 AMK, fond Mestský národný výbor v Košiciach 1945-48, inv. č. 95, k. 9, č. spisu 84/943, Dr. Štefan Rédeky.

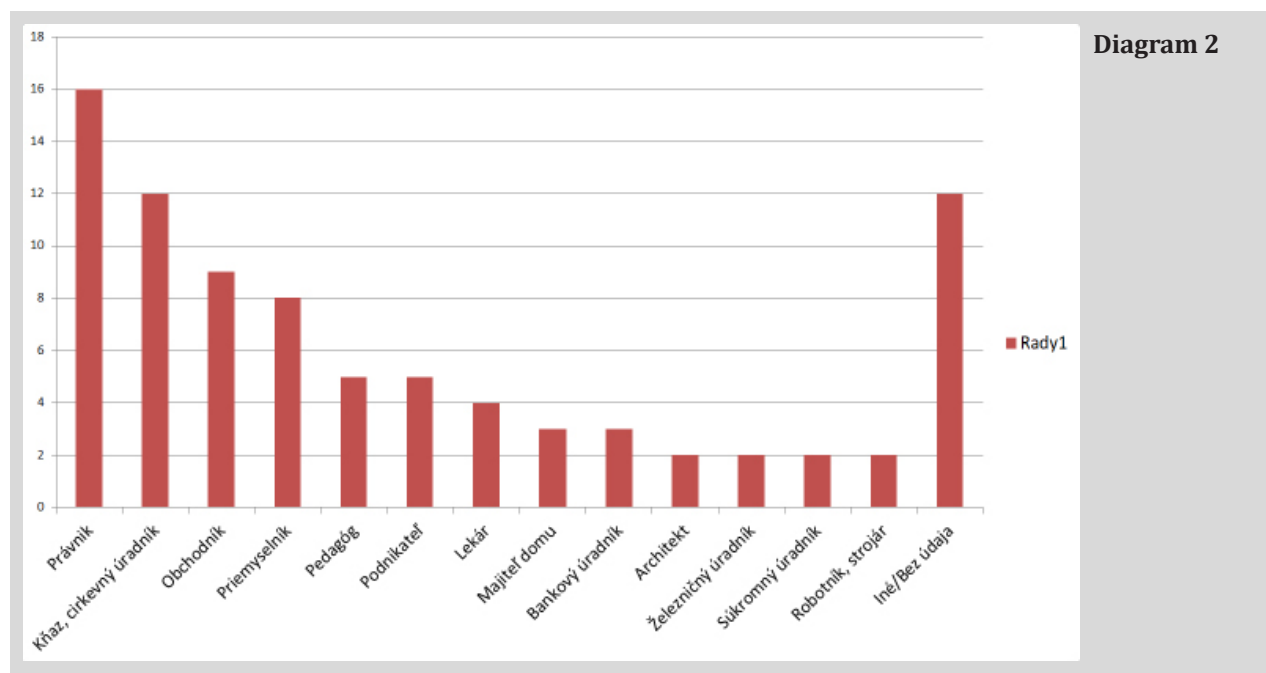
48 AMK, fond Mestský národný výbor v Košiciach 1945-48, inv. č. 95, k. 9, č. spisu 84/943, Dr. Štefan Rédeky.

49 Lelkes nagygyűlésen alakult meg az egyesült párt rosznyói járási szervezete. In *Prágai Magyar Hírlap*, 24. februára 1937, s. 2.

na druhom mieste spomenieme Gyulu Porubszkého, ktorý pôsobil v polovici 20. rokov na debrecínskom policajnom kapitánstve,⁵⁰ neskôr sa dostal do Budapešti a odtiaľ ho vymenovali do Košíc za hlavného policajného kapitána.⁵¹ Košický policajný aparát bol zložený takmer výlučne z ľudí pochádzajúcich z územia Maďarska.

Taktiež premonštrátsky kňaz Emil Buczkó slúžil u premonštrátov v meste Gödöllő a po roku 1938 bol vymenovaný za školského radcu v Košiciach. Do Košíc bol ministrom vnútra preložený aj István Röthler, predtým hlavný župný lekár v Békésskej župe.⁵² O posledných dvoch úradníkoch, ktorí boli prelození do Košíc z Maďarska, som našla pomerne málo informácií. János Alberti pracoval v roku 1938 v Miškolci ako hlavný lesný radca a po preložení do Košíc sa stal lesným dozorcom.⁵³ Endre Kollonay pôsobil v rokoch 1920 – 1938 v Kisvárdé (spojené župy Szabolcs a Ung) ako mestský zverolekár.⁵⁴ Obaja mali vzťah aj k územiu pripojenému v roku 1918 k Československu. Kým Alberti bol do rozpadu monarchie hlavným radcom v Gemeri,⁵⁵ tak Kollonay slúžil v Bratislave, ale aj v Spišskom Podhradí.⁵⁶

Priemerný vek 56 osôb (65,1 %) spomedzi skúmaných 86 členov municipálneho výboru Košíc predstavoval 54 rokov. Medzi členmi nebola žena. Na porovnanie, v medzivojnovom období

50 Porubszky József rendőrtanácsost nevezte ki a belügyminiszter a kassai kapitányság vezetőjévé. In *Felvidéki Újság*, 31. decembra 1938, s. 2.

51 Tamže, s. 2.

52 Röthler István vármegyei tisztifőorvosot Kassára helyezik át. In *Békésmegyei Közlöny*, 22. decembra 1938, s. 3.

53 *Magyarország tiszti cím- és névtára*. XXXVI. évfolyam. Budapest : 1938, s. 173.

54 *Magyarország tiszti cím- és névtára*. XXXVIII. évfolyam. Budapest : 1927, s. 192; *Magyarország tiszti cím- és névtára*. XXXVI. évfolyam. Budapest : 1938, s. 177.

55 *Magyarország tiszti cím- és névtára*. XXXVII. évfolyam. Budapest : 1918, s. 328.

56 *Magyarország tiszti cím- és névtára*. XXXII. évfolyam, Budapest : Pesti Könyvnyomda-részvénytársaság, 1913, s. 365; *Magyarország tiszti cím- és névtára*. XXXVI. évfolyam, Budapest : Pesti Könyvnyomda-részvénytársaság, 1917, s. 403.

mali komunisti v mestskom zastupiteľstve tri, kresťansko-sociálni dve a Československá národná socialistická strana jednu ženskú členku. Z nasledujúceho diagramu, v ktorom som kategorizovala jednotlivých členov podľa pôvodného povolania, sa dá vyčítať aj to, že väčšina z nich mala advokátsku prax, alebo to boli osoby z cirkevného prostredia, prípadne obchodníci a priemyselníci. Osoby, u ktorých som pôvodné zamestnanie nezistila, som zaradila do kategórie: bez údajov.

Záver

Na základe vyššie uvedených údajov, ktoré ešte bude potrebné v budúcnosti doplniť, možno konštatovať, že municipálny výbor Košíc po Viedenskej arbitráži pozostával z osôb, ktoré študovali v čase dualizmu a ktorých prevažná väčšina začínala svoju politickú kariéru v opozícii za trvania Československej republiky. Veľká časť skúmaných poslancov disponovala aspoň desaťročnou praxou v miestnom politickom živote a vďaka pozíciám či členstvám v maďarských politických stranách boli známi aj pre maďarské vládne kruhy.

Personálne zloženie municipálneho výboru mesta v rokoch 1938 – 1945 však neodzrkadľovalo ani multietnický charakter Košíc, ani rôznorodosť politického života z medzivojnového obdobia. Mimo výboru totiž zostali miestni reprezentanti ľavicových hnutí s pomerne vysokou voličskou podporou. Svoju činnosť mohli prezentovať nanajvýš v ilegalite. Poslanecké miesta vyčlenené pre Slovákov zaujali politici lojálni maďarskému štátu. Ku všetkému je potrebné dodať, že po Viedenskej arbitráži opustili Košice desaťtisíce osôb. Išlo prevažne o tých českých a slovenských úradníkov, ktorí by boli v prípade zotrvania schopní vytvoriť dostatočne silný opozičný protipól. Tým, že nútené či dobrovoľne opustili mesto, výrazne uľahčili prácu maďarským vládnym kruhom. Úplne opačný prípad sa stal po štátnom prevrate v rokoch 1918 – 1919, kedy sa muselo československé vedenie mesta vyrovnáť s miestnou silnou maďarskou opozíciou.

Vojenské obeť druhej svetovej vojny, holokaust, vysídlenie, výmena obyvateľstva a reslovakizácia Maďarov mali za následok, že miestna elita skúmaná v tejto štúdiu takmer vymizla zo života Košíc. Viacerých postavili pred súd, či už v Československu alebo Maďarsku. Dňa 5. januára 1945 padol do pasce stúpcov nyilasov László Tost, ktorého popravili, pričom jeho manželku v júni 1947 presídlili do Maďarska.⁵⁷ Károly Poledniak,⁵⁸ Gyula Wirth,⁵⁹ Ferenc Grusetky⁶⁰ ako aj Kálmán Kátra⁶¹ zahynuli v ruských vojenských zajateckých táboroch. Ármin Wirkmann sa stal obeťou holokaustu.⁶² Barnabása Tosta vysídlili do maďarskej obce Hejce. Osudy mnohých

57 AMK, fond Mestský národný výbor v Košiciach 1945-48, inv. č. 97, k. 459, Mária Tóstova, Vyšetř. odd. č. spisu. 53394/47, Hlásenie, Košice dňa 9. augusta 1947.

58 Dostupné na internete: <https://kosicednes.sk/pribehy/dedko-sa-musi-v-hrobe-obracat/> [16.4. 2018]

59 Dostupné na internete: <http://wirthnet.hu/WGY/Wgy1.htm> [16.4. 2018].

60 BLAŠKOVÁ – GAŠPAR – MIHÓKOVÁ 2014, s. 358.

61 Štátny archív v Košiciach, fond Okresný ľudový súd v Košiciach, 1945 – 1947, č. kr. 45, inv. č. 110/47. Trestná vec: Dr. Koloman Kátra.

62 Dostupné na internete: <http://yvng.yadvashem.org/nameDetails.html?language=en&itemId=4338835&ind=0;>

sú po roku 1945 dodnes neznáme. No nepochybne boli aj také rodiny, ktoré sa reslovakizovali a zostali v Košiciach. Ich dejinné príbehy nie sú osvetlené.

Skutočnú cezúru v dejinách Košíc a miestnej politickej elity predstavuje koniec druhej svetovej vojny, keďže práve vtedy sa symbolicky a definitívne uzavrelo „maďarské obdobie“ tohto mesta. Po roku 1948 sa dostala k moci elita, ktorá odmietla československú občiansku a maďarskú minulosť a na základoch ideológie internacionalizmu pracovala na vybudovaní nových československých Košíc.

[16.4. 2018]; Béla Halmi zomrel v sanatóriu v Budapešti. In *Magyarország Zsidók Lapja*, 20. júla 1944, s. 2.

Cituj:

SZEGHY-GAYER, Veronika. Personálna kontinuita politickej elity v Košiciach po Viedenskej arbitráži. In *Forum Historiae*, 2018, r. 12, č. 1, s. 129-140. ISSN 1337-6861.

...

Veronika Szeghy-Gayer, PhD.
Oddelenie historických fondov
Štátna vedecká knižnica v Košiciach
gayerveronika@gmail.com